

УДК 811.161.2'276.6:62

С.А. Федак канд. філол. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ФОНЕТИЧНЕ І ГРАМАТИЧНЕ ЗАСВОЄННЯ ІНШОМОВНИХ ТЕРМІНІВ У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ПРАЦЯХ ІВАНА ПУЛЮЯ

S. Fedak, Ph.D., Assoc. Prof.

PHONETIC AND GRAMMATIC ADAPTATION OF THE BORROWED TERMS IN POPULAR SCIENCE WORKS OF IVAN PULUJ

Один із основоположників електротехніки, видатний фізик, Іван Пулюй зробив свій значний внесок у творення української наукової термінології. У своїх статтях учений послідовно дотримувався принципу мінімального використання іншомовних запозичень. Ітернаціоналізми та чужомовні слова, які все ж трапляються в його працях, вирізняються шляхом графічного відтворення фонетичних рис європейських мов. Приміром, учений позначає м'який [л'] у словах іншомовного походження шляхом написання літер я, є, ьо після л, передаючи таким чином його як так званий «центральноєвропейський», який, як відомо, відрізняється більш пом'якшеною вимовою, ніж його український відповідник. Таким чином, маємо буквосполучення *ля* у словах *лабораторія, еластичний, лампи, плятина, електрика, електричний, молекул, еквівалентний, інтелектуальний, телескоп, фіолетовий, кілограм, кілометр* тощо.

Іван Пулюй зберігає і граматичні ознаки роду запозичених слів. Такою є лексема «молекула», яка у новолатинській мові звучить *moleculo* і є іменником середнього роду. У тому ж роді вчений уживає його в своїй книзі, про що свідчать закінчення родового відмінка множини *-ів: прояви природи її молекулів і атомів, ворушанне... його молекулів, рух молекулів і атомів, дрожжанне ..., її молекулів*. В інших випадках навпаки – адаптує слова до законів української граматики. У листі до Володимира Левицького 1904 року учений пише: «...прошу ще в цілій розправі поставити «діаграма» замість «діаграм», що буде більше відповідати складні нашої мови».

У праці вченого зафіксовано ще одну деталь. Слово *лінія*, первісно запозичене з латинської мови, засвідчене у варіанті *ленія*. Така лексема існує і в сучасній польській мові (пор. польське *linija*), де вона має значення «лінія, просіка (в лісі) межа». В західних діалектах української мови *ленія* – це лінія, бойова лінія, кордон. Таким чином, у книзі відбито діалектну рису, яка є фонетичною і лексичною водночас, і проникла і засвоїлася в деяких західноукраїнських говорах завдяки польській мові.

Помітними, але не численними є фонетичні германізми, що цілком зрозуміло, зважаючи на те, що вчений здобував освіту та працював в Австрії. Наприклад, у запозичених словах та власних назвах на місці літери *с* автор послідовно пише *з: прояви козмогонії, від часу Алфонзінських таблиць, каже Гумбольдт у своєму Козмосі один ступінь Цельзія вище, після Томзона*.

Міжнародні термінологічні одиниці у працях дослідника мають таке ж звучання, як і в мові, через посередництво якої вони потрапили в українську наукову мову. Таким є слово *етер*, що прийшло у такій формі в українську через латину (запозичене з грецької, де воно вимовлялося зі звуком [ф]), і *хемія* (такому вигляді лексема існує в німецькій та багатьох західнослов'янських мовах, хоча у грецькій та латині у другому складі в слові вимовляється [і]).